

Keresztény élmény, magyarság

ÚTON BABITSHOZ, KODÁLYHOZ
ÉS UTÓDAIKHOZ

A humanista nem azért nyúl vissza a régihez, mert sokallja az újat, hanem mert kevesli – írta Babits. A művészet jelen idejű. Régi és új együtt él, változik benne megőrizve és megújítva a tartalmak, formák elvont világának életét: bármire visszaemlékeznünk a jelen pillanat fölfedezése.

Mi a dolga a versnek, a művészetnek a világban? Ottlik Géza Kosztolányira hivatkozva meg is fogalmazza: „...Kiegyenesíti a derekunkat: halállal, romlással, kudarccal, bukással, vereséggel szembenézni, füstbe ment reményekkel együtt élni rangot ad a nyomorúságnak, méltóságot a katasztrófának, megszépíti – nem, nem szépíti: új, soha nem ismert szépséget ad a boldogtalanság csúfságának.”

Létünk elvesztésének egyetlen lehetséges emberi rehabilitációja a művészet, részt vesz a teremtés aktusában, előlről kezdi a világot.

Úgy látszhat, hogy a vers, a zene a mi érzelmeinket, vágyainkat, szomorúságainkat tükrözi, benne felismerni véljük a magunk benső világát. Valójában sem a zenében, sem a versben nincsenek ilyen „életünk mása” hasonlóságok. Az ott létre jött világ sosem-volt teremtmény, új valóság, melynek létrejöttében persze szerepe van indulatainknak, sorsunknak, szenvedéseinknek és boldogságunk-

nak, de nem azokat ábrázolja. Akár Heidegger gondolatát idézve: a remekmű élvezésekor egy eddig még el nem gondolt létigazság derül ránk, megvilágítva minket... A vers ilyen tünemény: van, lehet értelmezhető, elbeszélhető mondanivalója, de nem arról szól. Elvont lényegében, legbensőbb mivoltában úgy mutatkozik meg a vers, mint zene...

Mit is mondott nekem Nemes Nagy Ágnes egyik tévéadásunkban. „Boldog pillanat, amikor az ember még azt hiszi, hogy a szavak tárgyak. Azt mondja: köd, Vérmező, villamos – s ezek mintegy belemasíroznak a versbe, kifejezve a hozzájuk kapcsolódó sokfajta érzelmünket. Ez a boldogság később valahogy megcsökken. De egészen nem lehet leszokni a szavakról. Nemcsak azért, mert a szó az ember mesterségének eszköze, hanem mert valóban tárgya is, közege. Arany János mondta azt, hogy van a versnek egy belső formája. Ezt mindenki szokta idézni. Kevésbé szokták a folytatását emlegetni, ami úgy szól: ez a belső forma, amely majdnem azonos a tartalommal... Rendkívül mély megjegyzés. Miket tudott Arany!” Ezt mondta Ágnes, jól emlékszem lendületes derűjére, diáklányos hevületben elcsukló hangjára...

Néhány hónappal volt Kodály Babits Mihálynál idősebb, életútjuk alig érintkezett, most utólag mégis műveik szellemiségének, tartalmaiknak közelségét érezzük. Kodály utódai pedig a zene számára is felfedezték Babits Mihály verseit. Farkas Ferenc Kodály *Megkésett melódiák* ciklusának talán közvetlen ihletésére írta meg a maga *Elfelejtett dallamait*, benne Babits költeménnyel. Nagyszabású darab Petrovics Emil oratóriuma, a *Jónás*

könyve. Fülünkbe csenghet még Réti József tenorja: ő énekelte Jónás imáját. Petrovics tanítványa, Vajda János a capella művet írt vegyeskarra, a „Bénára, mint megfagyott tag” költemény szövegére, Szekszárd és Esztergom városának felkérésére, a költő születésének századik évfordulója alkalmából. Szokolay Sándor *A zene hatalma* című alkotása narrátorra, gyermekkarra, vegyeskarra készült zenekarral, Babits költeményeket vonva énekes muzsikába (valamikor 1969-ben) többek közt a sokat idézett sort is a *Második énekből*: Mindenik embernek a lelkében dal van...

Babits Mihály: *A hegyi költő...* Legszebb esszé-kötete címe által így nevezi meg őt Nemes Nagy Ágnes. Kodály Zoltán pedig a *Hegyi éjszakák*, a hegyek poétája, e kórus-sorozatában a szavakon túlivá absztrahált énekszólammal, a természeti élmény érzéki, akusztikus megteremtésével. Babits az esztergomi Előhegyen találta meg otthonát, benne Szekszárd dombjainak világát is megőrizve. Kodály a filozófiában és zenében fogant gondolatainak keresett hazát a Mátrában, az alkotó ember lelkigyakorlatai számára ez lett a kegyelmek helye. Káldi János költő (93 éves volna) Kodályról írt versének sorait idézve:

*Megy előttünk
a hold hófuvásaiban,
Sohasejárt világban,
utat típor a mélységek fölött,
az iszonyat süvítő bozótjai közt.
A legnagyobb hegyek testvére ő:
Édesapja a hangoknak,
pásztor a reménynek.*

Burgundiai Wipo húsvéti szekvenciájának sorpárját, versét mottóként idézhetjük: *Dic nobis Maria, quid vidisti in via?* Mit láttál az úton? – kérdezzük mi is a nagy alkotókat, s ők válaszolnak, remekművekkel.

Legyünk úton Babitshoz, Kodályhoz. Szabolcsi Bence zenetörténész utolsó lírai remeke az a karcsú könyv, mely *Úton Kodályhoz* címmel jelent meg. Mint Kodály, Szabolcsi is az irodalom élményével fedezte fel a zeneművek életre szóló vonzását, erejét. Fiatal rádiósként beszélgetést készítve vele, megtudtam: író szeretett volna lenni. Úgy képzelte, majd nagy regényeket ír, mint Thomas Mann. Nos, megírta a zene benső világának nagy regényeit s végül, e költői vallomást mesteréről. Kodállal Budán is sokszor találkozott. Hegyi sétákon, a Látó-hegyen, a Rózsadomb feletti erdőkben. Babits és Kodály hegyi világa szószerinti volt és szimbolikus marad. Mögöttük bibliai látomásként a Hegyi beszéd színhelye, az Olajfák hegye, a Tábor-hegy, a Golgota... De a görög mitológia szent hegyei is, vagy görög kolostorok, a Meteorák, s profánabb atmoszférával Thomas Mann *Varázshegyének* bölcselete, szépsége, rezignációja. Kodály és Babits a huszadik század nyitányesztendeiben ugyanazon egyetem hallgatója volt, egyikük magyar–latin, másikuk magyar–német szakon s mindketten a görög és római művészet elkötelezettjeiként. Babits Homérosz szonettjében Bergson hatása is jelen van már, alcíme: XX. század. Kodály gyönyörű dalt ír Nausikaáról, egy érzelmileg hozzá meglehetősen közel álló, érzékeny kolléganője versére. E szöveg szerzőjének neve nincs feltüntetve a kottán, neve elhallgatását

azonban már ma senki nem kéri. Bálint Aran-
káról van szó. S talán Párizsról: Kodály onnan ír
hazautazása előtt 1907-ben, későbbi feleségének
Emma asszonynak levelet. „Jegyezze meg ezt a
nevet: Claude Monet. A világ legnagyobb tájkép-
festője... Párizs a szem világa. Még a franciáknak
a muzsikája is sokszor a szemnek szól, a látható
világra vonatkozik.” És zongoradarabjában medi-
tál egy Debussy-motívum felett. Babits képzelet-
beli Párizsáról ír fantáziát. „Messze szőke Szajna
mellett feketül egy híres város.” Ady sora is ide
csendül: „Paris szívén fekszem / Rejtve kábultan
és szabadon. ” Babits más égtáj fele kél útra, in-
dul Zrínyi után Velencébe. 1908-ban megszületik
az *Itália* című költemény és a *San Giorgio Mag-
giore*. „Amikor objektívvá válik az, ami bennünk
a legszubsjektívebb. A teljes lelki tartalom az író
feladata.” Majd az egyetemen mondja ezeket, de
mintha az „újholdas” költőkhöz, írókhoz szól-
na... Velencében még nem tudta talán, hogy Dan-
te *Divina Commediáját* ő fordítja le magyar nyelv-
re, különös költői erővel. De már hevenyészve
fordít Baudelaire költeményt: *Parfum exotique*. És
megírja különös tanulmányát az illatokról, mely
szinte próza-versbe torkoll... Proust jut eszünk-
be, ama költői próza zenéje, amikor a galagonyák
ragyogását, fény-zsivaját festi le, e katolikus virá-
gokét, úrnapi ragyogásukban. Babits, a legzeneibb
magyar költők egyike. S mint Illyés Gyula mon-
ta, jellegzetesen botfűlű volt. Ha szilveszterkor,
baráti társaságban a *Himnusz* éneklését ő is meg-
kísérelte, az derűs mulatsággá torzult... Fiatal-
kori illat-improvizációjában egy szimfóniát vázol
fel: „...az ibolyaillat, szabadon és szemérmetlenül

kószál, átleng mindent. És más virágok illata vegyül benne, mindig gazdagabban: először csak tavaszi virágoké: rezeda, orgona, gyöngyvirág. Ismeretlen szagok is: amaz illatozó lepkének szaga s egyszerre tömjénillat. Aztán megint: gyöngyvirág, orgona, rezeda. Hol az egyik, hol a másik érezhető tisztán és vissza-visszatérnek. Majd fölkel a rózsa buja szaga s szuverén elönt mindent. Ah, a rózsa! A rózsa ezer más illatot költ, költ: s fölrobognak vad keleti illatok, bíborillatok: a buja nárdusz, a holtakat felcsiklandozó myrrha, a zsíros pézsmaillat, a mézédés jázmin. A mézédés, emlékitta jázmin. Ennyi gazdag illat felhozza, ütemre, mert nem szabad elfelejteni, hogy a szagok váltakozása szoros ütem szerint történik és vissza-visszatérnek, fölhozza, ütemre, ennyi gazdag illat a leggazdagabbat, az ártatlanság virágának bódító illatát, liliomillatot. S újra szökken dús hangversenye az illatoknak...”

Babits ekkor huszonkét éves. Már megírta *In Horatium* költeményében, hogy „a régi forma új eszmének öltönyeként kerekedjen újra”. Kodály is idézi Horatiust: majd az 1935. évi középiskolai Dalosünnep számára. *Horatii Carmen – ...de aurea mediocritate...* A szép énekszó Múzsájához! Babits verseit pedig éneklí a kor nagy „dizőze”, Esztergomban a Babits-esten is, a költő jelenlétében: akihez fiatalon verset is írt Babits: Medgyaszay Vilma! Boldog vagyok, hogy még járhattam a sanzon nagyasszonyánál a Benczúr utcában, beszélt életéről, Nagy Endre kabaréjáról s arról, hogy Ady verseit Reinitz sanzonjaként is énekelte, azután pedig Bartók nehéz, de gyönyörű dalaként, a szerző társaságában. Medgyaszay Vilma ottho-